

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1976

BRNO 1978

Mittelalterliche Besiedlung in Mušov /Bez. Břeclav/. In dem sumpfigen Terrain bei der Gemeinde Mušov stellte man Spuren einer mittelalterlichen Besiedlung fest, die in das 12. - 15. Jahrhundert datiert werden kann.

V Ý Z K U M V A R E Á L U S T A R O B R N Ě Ň S K É H O K L Á Š T E R A

/okr. Brno-město /

Zdenka H i m m e l o v á , Muzeum města Brna

/Obr. 50 /

V roce 1976 byl zahájen výzkum plochy 1. nádvoří bývalého augustiniánského kláštera na Starém Brně, Mendlovo nám. 1. Lokalita byla vybrána se záměrem identifikovat polohu a podobu raně středověkého kostelíka P. Marie, který je zde doložen listinami zábrdovického kláštera kolem roku 1240. Kostel, pravděpodobně zeměpanského založení, byl spolu s kaplí sv. Prokopa uržitelem farního práva pro Staré Brno a některé další osady. Po několikeré změně majitele jej posléze r. 1323 vykoupil Jan Lucemburský pro Elišku Rejčku, která na tomto místě založila klášter cisterciáček /1/. Po dokončení stavby nového klášterního chrámu Nanebevzetí P. Marie původní kostelík sloužil dále jako špitální kostel; patrně koncem 14. stol. byl zasvěcen sv. Anně. Existoval ještě koncem 18. stol., kdy do kláštera přišli augustiniáni od sv. Tomáše. V důsledku rozsáhlých stavebních úprav, prováděných novými majiteli, došlo k jeho zbourání /2/.

V průběhu první výzkumné sezony byla odkryta plocha cca 55 m² v severozápadním rohu 1. nádvoří. Těsně pod dnešním povrchem v hloubce 10 cm byly zachyceny zbytky obvodového zdiva kněžiště a východní části lodi kostelní stavby orientované Z-V. Západní část lodi se nachází v základech stojícího západního křídla klášterního objektu, takže je výzkumu nepřístupná. Zachovaná část půdorysu svědčí o podobě malého jednolodního kostelíka s pravouhloú lodí a protáhlým raně gotickým chórem, ukončeným polygonálním závěrem s opěrnými pilíři. Celková délka odkryté části půdorysu činí 15,8 m, z toho délka chóru 12 m; šířka lodi je 13 m, šířka chóru 8 m. Síla zdiva lodi 100-110 cm, síla zdiva chóru pouze 80 cm. Stavebním materiálem je lomový kámen /červený slepenec/, spojovaný maltou.

Uvnitř stavby byly zjištěny 3 vrstvy maltové podlahy, z nichž nejspodnější v úrovni 50 cm pod povrchem nese negativní otisky diagonálně kladených dlaždic rozměru 16 x 16 cm. Podle zachovaných zlomků se jednalo o keramické, do červena vypálené dlaždice o síle 4 cm. Výplň mezi jednotlivými vrstvami podlahy tvořila stavební ssut, obsahující zlomky keramiky a skleněných okenních terčů.

Prostor severně od presbyteria vyplňovala odpadová vrstva mocná 50 cm, jejíž basi tvořila částečně zachovaná cihlová dlažka. Tmavá hlína této vrstvy byla bohatě promíšena zlomky keramiky, úlomky zvířecích kostí, rozdrčenými vaječnými skořápkami, uhlíky a zlomky kovových předmětů.

Převážnou část nálezů tvořil střepový keramický materiál; kuchynská keramika je zastoupena hrnci, džbány, trojnožkami, poklicemi, talíři s poháry. Nádoby jsou až na výjimky vytáčeny na kruhu a odřezávány. Materiál je černý tuhový s příměsí slídy nebo šedý s tmavším povrchem a světlejším lomem; častý je také červeně vypálený materiál s hnědou nebo zelenou polevou na vnitřní straně střepu, přesahující přes okraj nádoby. Ojedinele se vyskytují střepy bílé s fialovou polevou. Velmi kvalitní jsou zlomky brněnských pohárů a miniaturních misek - střepy z jemné plavené hlíny, na lomu červené, povrch potažen tmavě šedou vrstvičkou s kovovým leskem. Výzdoba je tvořena rytou šroubovicí na výduti, výjimečně jednoduchou rytou vlnicí. V několika případech se objevila výzdoba tzv. gotických písmen. Plastická výzdoba se omezila na zvlněné okraje nádob, zvláštěností je zvlněný okraj nožky pohárku. Zlomky loštických pohárů nejsou příliš časté.

Počtemou skupinou nálezů jsou zlomky kachlů dvou typů - jednak nádobkových miskovitých, jednak komorových s reliéfní výzdobou čelní stěny. Materiál je u obou typů shodný, byly vyráběny z písčité, do červena vypálené hmoty se trpytíovým slídovým povlakem. Čelní stěna komorových kachlů byla v některých případech zeleně polévána.

Zlomky skla pocházejí ze dvou nádobek s vysoko vypíchnutým kuželovitým dnem a z neurčitého počtu okenních terčů.

Ze zásypu bylo vybráno několik zlomků ostění a žeber z hrubozrného pískovce.

Dosavadní výsledky výzkumu potvrdily předpokládanou existenci starší kostelní stavby v bezprostřední blízkosti klášterního chrámu. Výzkum prozatím zachytil raně gotickou stavební fázi této stavby s doklady mladších úprav. Získaný keramický materiál reprezentuje poměrně široký časový horizont s těžištěm ve 2. pol. 15. stol.

P o z r á m k y :

1 Dějiny města Brna I, Brno 1969, 38, 74-75.

2 R. Hurt, O poloze starého kostela P. Marie na Starém Brně, ČMM LVIII, 1972, 221.

Mittelalterliche Grabung im Areal des Klosters von Staré Brno. Die Grabung zielte auf die Erfassung der Lage und Form einer der ältesten sakralen Bauten auf dem Territorium von Brno: der Kirche der Jungfrau Maria, die schriftlich zum erstenmal um das Jahr 1240 belegt ist. Die bisherigen Grabungsergebnisse bestätigen die vorausgesetzte Existenz eines älteren Kirchenbaues in unmittelbarer Nähe der Klosterkirche. Die Grabung erfasste eine frühgotische Bauphase dieses Baues mit Belegen jüngerer Herrichtungen. Das gewonnene keramische Material repräsentiert einen verhältnismässig breiten zeitlichen Horizont mit dem Schwerpunkt in der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts.

ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ SÍDLIŠTĚ V RÝMAŘOVĚ

/okr. Bruntál /

Jaromír Novák, Jiří Karel, Vlastivědný ústav Bruntál

Při doplňujícím odkryvu ploch přilehlých základní výzkumné ploše, prozkoumané v letech 1973 - 1975, jsme provedli sondu 4 x 8 m východně od Vrchlického ulice /ve vzdálenosti 30 m od základní plochy/. Po odstranění zásypů mocnosti 70 cm jsme odkryli objekt č. II. Zjištěná část má délku min. 5 m, šířku 1,9 až 2,3 m a zahloubení jen v severní části 0,27 m. Východní i západní stěna byla lomená, tvořila výklenky. Zdivo /max. 0,3 m / bylo jednak z dusané hlíny, místy ji nahradila prkna. Stavba sloužila jako hospodářský objekt vesnice vnější kolonizace /III. horizont /.

Pod podložími splachy mocnosti 0,4 m se ve spraších vyrýsoval objekt č. I. I, pozůstatek mírně zahloubené chaty se zaoblenými rohy. Má rozměry 4,4 x 2,7 m, max. zahloubení 0,5 m v severní části, v jižní jen 0,3 m. Původní svah terénu se mírně skláněl k jihu, kde byl asi vybudován vchod do chaty. V severovýchodním rohu bylo pravděpodobně ohniště. Při SZ rohu byly v západní stěně dva vislé kúly o průměru 30 a 38 cm vedle sebe, jejich konce se zahlubovaly 20 cm pod dno objektu. Prostor mezi kúly a vlastním objektem byl zachován, zůstalo zde sprašové žebro. Všechny stěny tvořila pečovaná hlína, ztužená kameny šířky max. 0,3 m /v základech/. Zčásti byly asi stěny proutěné a omazané hlínou. Předpokládáme šikmou střechu, skloněnou k východu.

V podobné superpozici se nacházejí i objekty č. I až IV /1971/, které jsou však zahloubeny do spraší jen svými spodními částmi, jsou tedy relativně mladší, přesto však přísluší I. horizontu /sídlíště vnitřní kolonizace datované kolem r. 1250 /.

Po opuštění objektu č. I. I bylo jámy využito pro rýžování zlata. Uloženy výplně odpovídají vrstevnatostí a petrografickou povahou odpadům vznikajícím při rýžování zlata. Těmi byla vyplněna jáma rozměrů 3,5 x 2,3 m a max. hloubky 0,7 m, část materiálu tvořilo haldy. Vlastnímu zařízení, plavicímu zařízení /nebo stoupě /, pravděpodobně příslušela kúlová jáma ve vzdálenosti 2,9 m, ve které byl zapuštěn svíslý kúl, o nějž se opíral šikmý kúl směřující k odpadové jámě.

Ve výplni objektu /č. I / jsme našli také doklady železářské výroby /zhotovování železné rudy /.

Objekt č. I. I je datován také do horizontu I. vejčitým hrncem. Má vzhůru vytažený okraj /v = 2,8 cm / a ostře prožlabené hrdlo. Je zdoben na okraji podhrdlí a na max. výduti svazky vodorovných rýh.

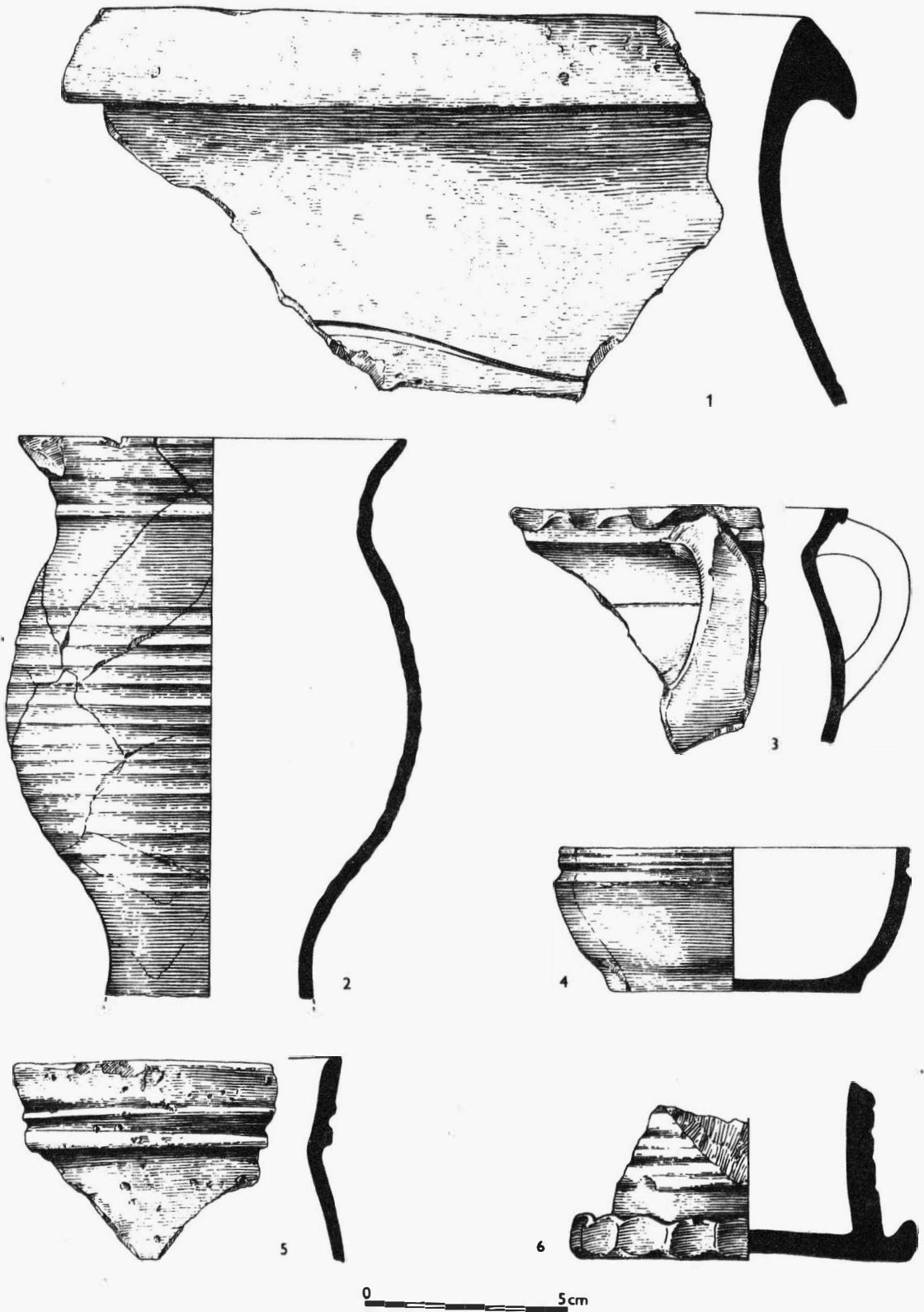
Ve hmotě převažuje granulovaná tuha, vně i uvnitř je hnědá engoba. Na části hrnce vznikly typické bradavčité nárůstky druhotným pálením.

Také odpadní mělká jáma /objekt č. LIII / a jáma /č. LIV / se dle výplně a keramického materiálu řadí do I. horizontu /zlomky zásobnic charakterizované nižším kyjovitým okrajem s vysokým obsahem velkých tuhových granul /.

Objekty I. horizontu jsou dnes známy na ploše cca 70 x 30 m a byly zjištěny v počtu patnácti. Celkový rozsah sídlíště však dosud neznáme.

Mittelalterliche Siedlungswüstung in Rýmařov /Bez. Bruntál /. In der 4 x 8 m breiten Sonde, die östlich der im Jahre 1973-1975 untersuchten Fläche liegt, deckten wir auch dem I. Horizont angehörende Objekte ab /Siedlung der inneren Kolonisation - um das Jahr 1250 /. Die mässig eingetiefte Hütte mit abgerundeten Ecken hat Ausmasse von 4,4 x 2,7 m. In der NW Ecke waren zwei Pfosten nebeneinander /30 und 38 cm /, von dem eigentlichen Objekt durch eine Lössrippe abgeteilt. Der Eingang in die Hütte war auf der Südseite. Die Wände bildeten gestampfter Lehm /max. 0,3 m /. Nach der Hüttenwüstung wurde die Eintiefung als Abfallgrube bei der Goldwäscherei verwendet. Die Objekte datieren: ein eisförmiger Topf mit nach oben gezogenem Rand und scharf durchdeltem Hals sowie Bruchstücke von Vorratsgefässen.

Objekte des I. Horizontes sind heute auf der Fläche von ca. 70 x 30 m bekannt, es wurden deren fünfzehn festgestellt. Der gesamte Umfang der Siedlung ist bisher nicht bekannt.

Obr. 50

Brno, Mendlovo nám. /okr. Brno-město / . Starobrněnský klášter. Výběr keramiky. - Altbrünner Kloster. Keramikauswahl.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1976.

- Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : Bronzová přezka ze slovanského sídliště v Mutěnicích
Tisk : Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Guttwaldov, provoz 34 -
Kyjov
Evidenční číslo : ÚVTEI-73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejné